

Jakov Karmelić*

E-mail: jakov.karmelic@gmail.com

Pro Torpedo, Rijeka

Kvarnerski festival mora i pomorske tradicije FIUMARE – model organizacije festivala pomorske baštine

Sažetak

Na brojnim smotrama i regatama tradicijskih barki na jedra glavna okosnica programa su regate, a manjim se dijelom organiziraju drugi sadržaji, u kojima se istražuju i promoviraju različiti aspekti lokalne materijalne i nematerijalne pomorske, ribarske i brodograđevne baštine. Time se propuštaju mogućnosti njegovanja, prezentacije i prenošenja tradicijskih vrijednosti, običaja, zanata i vještina na mlađe generacije lokalnog stanovništva, ali i turista, koji tijekom ljeta u velikom broju posjećuju naša primorska i otočna mjesta.

Raznovrsnim programom manifestacije, koja ima socio-kulturna, edukativna, zabavno-natjecateljska i ekonomska obilježja, mogu se sinergijski povezati brojne udruge civilnog društva, malo poduzetništvo, kulturne i muzejske ustanove, fakulteti i škole te jedinice regionalne i lokalne uprave i samouprave. U ovom članku navode se primjeri dobre prakse u organizaciji *Kvarnerskog festivala mora i pomorske tradicije - FIUMARE*, koji su se godinama nadopunjavali i predstavljaju mogući opći model manifestacije koji se može primijeniti u drugim sredinama diljem naše obale, a koji naglašava autohtone vrijednosti, valorizira tradicijsku pomorsku baštinu i promovira koncept kulturnog turizma.

KLjučne riječi: FIUMARE, tradicijske barke, pomorski festival

1. Uvod

Regate tradicijskim barkama na jedra na Jadranu imaju svoju dugu povijest.

Tako su jedriličarske regate drvenim pasarama u Nerezinama započele 1920. i trajale do 1942. godine, kada su prekinute zbog rata. Regata je obnovljena 1950. godine, a održavala se neprekidno od 1954. do 1966. u sklopu *Augušta*, nerezinske pučke fešte povodom blagdana Porcijunkule (Gospe od Anđela).¹ Prvo natjecanje drvenim jedrilicama u Krku održano je 1925. godine, a Krčani su 1927. godine sudjelovali i pobijedili na regati *Oko srednje Dalmacije* drvenom pasarom *Desa*.²

* Doktor znanosti, docent, Udruga Pro Torpedo, Rijeka

¹ 36. *Nerezinska regata tradicijskih barki na jedra*, <https://kigo.hr/12781/>

² Prebeg, K., Dunato, N.: *140 godina jedriličarskog kluba Plav na Krku (1876. - 2016.)*, Krk, 2016., str. 22.-30.

Na Krku i na Murteru regate tradicijskim drvenim barkama na jedra počele su se održavati od 1998. godine pod nazivima *Krčka jedra* (održava se na blagdan Vele Gospe, a start regate je točno u podne, na dvanaesti otkucaj zvona s krčkog zvonika) i *Latinsko idro* (održava se na blagdan sv. Mihovila, zaštitnika murterske župe). U Rovinju su se regate počele održavati od 2006. godine pod nazivom *Rovinjska regata tradicijskih barki s oglavnim i latinskim jedrom*, a u Mošćeničkoj Dragi smotre i regate tradicijskih barki na jedra organiziraju se od 2009. godine. U današnje se vrijeme diljem jadranske obale i otoka tijekom ljeta održava preko trideset regata tradicijskim barkama.³

Slika 1. Drvene barke pred start regate u Krku 1927. godine

Nekoć je, a uglavnom je tako i danas, okosnica takvih manifestacija bila regata tradicijskim barkama na jedra, dok se u manjem dijelu organiziraju drugi sadržaji, u kojima se istražuju i promoviraju različiti aspekti lokalne materijalne i nematerijalne pomorske, ribarske i brodograđevne baštine. Time se propuštaju mogućnosti njegovanja, prezentacije i prenošenja tradicijskih vrijednosti, običaja, zanata i vještina na mlađe generacije lokalnog stanovništva, ali i turista, koji tijekom ljeta u velikom broju posjećuju naša obalna i otočna mjesta.

U ovom članku navode se primjeri dobre prakse u organizaciji *Kvarnerskog festivala mora i pomorske tradicije FIUMARE*, koji su se godinama nadopunjavali, i predstavljaju mogući opći model manifestacije koji se može primijeniti u drugim sredinama diljem naše obale, a koji naglašava autohtone vrijednosti, valorizira tradicijsku pomorsku baštinu i promovira koncept kulturnog turizma.

³ BURTIZ - LATINSKO IDRO, kalendar događanja 2025., <https://burtiz.otokprvic.info/BkalendarH.htm>

S ciljem prenošenja primjera dobre i uspješne prakse, detaljno se prikazuju programske mogućnosti i donosi svojevrsni opći model manifestacije pomorskog festivala ili smotri i regata tradicijskih drvenih barki na jedra, kojima se čuva lokalni identitet i pomorska tradicija prožima s edukativnim, kulturnim, sportskim i ekonomskim obilježjima.⁴ Različitim sadržajima festivala utječe se na sva čovjekova osjetila te se stvaraju nezaboravni doživljaji koje svaki posjetitelj i sudionik može ponijeti sa sobom, a svoje osjećaje i doživljeno izvorno iskustvo poželjeti podijeliti sa svojim prijateljima i znancima.

2. Manifestacija *Oživimo mrtvi kanal*

Članovi Udruge *Pro Torpedo*, inspirirani primjerima očuvanja i valorizacije pomorske baštine u Hrvatskoj i svijetu, organizirali su 2011. godine u Rijeci manifestaciju *Oživimo Mrtvi kanal*, uz tehničku suorganizaciju *Koordinacije udruga za očuvanje i revitalizaciju pomorske, ribarske i brodograđevne baštine Kvarnera i Istre*. Manifestacijom su povezali veliki broj udruga i ustanova koje različitim sadržajima prezentiraju i valoriziraju pomorsku, ribarsku, brodograđevnu, materijalnu, a posebno nematerijalnu baštinu.⁵ Mozaični program manifestacije sastojao se od organizacije dviju izložbi pomorske tematike, niza predavanja eminentnih stručnjaka o različitim temama pomorske baštine, edukacijskih radionica (brodomaketerske, ribarske, nautičke, radionice mornarskih vještina i jedrenja), koje su se održavale na zapadnoj obali Mrtvog kanala, na Grobničkoj rivi uz zgradu *Exportdrva*, zatim mornarskog veslanja, likovne radionice *Ex tempore*, udičarenja uz mjerenje ulovljene ribe i organiziranih šetnji uz Mrtvi kanal uz stručno vodstvo studentica Filozofskog fakulteta u Rijeci. Na Grobničkoj rivi bio je postavljen lovranski guc, na kojemu se održavala atraktivna lingvistička radionica na način da su posjetitelji izgovarali nazive dijelova barki, a organizatori su te nazive napisali na papiriće, koje su lijepili na drveni guc. U zabavnom dijelu programa sudjelovali su dječji zborovi i vokalne skupine, a bila je organizirana i prigodna gastro ponuda ribljih menija. Posebnu atrakciju manifestacije predstavljale su ojedrene drvene barke (guc, pasara, batana, gajeta) usidrene po sredini Mrtvog kanala, dok su subočice barkama, na kamenom rubu istočne obale, bile zalijepljene velike naljepnice na kojima su pisale osnovne značajke svake pojedine barke. Vlasnici barki bili su iz Mošćeničke Drage, Lovrana, Nerezina, Rovinja, Kraljevice, Novog Vinodolskog i Rijeke. Mladi članovi *Fotokluba Rijeka* tijekom trajanja manifestacije dokumentarno su pratili sve aktivnosti s mora i s kraja i istraživali Mrtvi kanal i prostor koji ga sadržajno određuje.

⁴ U ovom članku korišteni su dijelovi rukopisnog teksta koji je predan za objavu u Zborniku 9. Međunarodne konferencije o industrijskoj baštini 2023. pod naslovom *Od manifestacije Oživimo Mrtvi kanal 2011. godine do Kvarnerskog festivala mora i pomorske baštine - FIUMARE 2022. godine*, autora Jakova Karmelića i Roberta Mohovića

⁵ Otvorena manifestacija *Oživimo Mrtvi kanal*, <https://www.mojarijeka.hr/ozivimo-mrtvi-kanal/>

3. Kvarnerski festival mora i pomorske tradicije - FIUMARE

Turistička zajednica grada Rijeke prepoznala je snažan baštinski i turistički potencijal ove manifestacije s obzirom na činjenicu da je imala veliki pozitivan odjek među građanima i u medijima te predložila da se preimenuje u *Kvarnerski festival mora i pomorske tradicije - FIUMARE*. Od tada je glavni organizator čitave manifestacije *Koordinacija udruga za očuvanje i revitalizaciju pomorske, ribarske i brodograđevne baštine Kvarnera i Istre*.⁶

Kreirajući programski sadržaj ovih manifestacija, organizatori su bili svjesni činjenice da je u gradu Rijeci preostalo jako malo drvenih barki i da okosnica manifestacije ne može biti velika regata tradicijskih barki na jedra, kako se to uspješno organiziralo u drugim primorskim i otočnim mjestima, ali da grad ima veliku snagu u mogućem aktivnom i partnerskom sudjelovanju značajnog broja udruga civilnog društva, organizacija lokalne samouprave te muzejskih i obrazovnih ustanova. Zadržan je predložak prve održane manifestacije (edukativne radionice, tematske izložbe i predavanja, mornarsko veslanje i jedrenje na tradicijskim barkama na jedra), uz ciljeve da se festivalski program još više obogati širim uključivanjem drugih civilnih udruga i ustanova, povećanjem broja mjesta održavanja različitih sastavnica programa, a posebno uključivanjem tržnice, gostovanjem drugih jedinica lokalne samouprave s područja Kvarnera i Gorskog kotara kroz eko-etno sajam, organizacijom bogatije gastro ponude, uključivanjem turista s motornih jedrenjaka koji na kružnim putovanjima tiču luku Rijeka i organizacijom promenaadnih nastupa limene glazbe i drugih povijesnih postrojbi koje djeluju na Kvarneru.

Nakon uspješne organizacije festivala FIUMARE 2012. i 2013. godine, Turistička zajednica grada Rijeke naručila je od Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija izradu studije *Opravdanost održavanja Kvarnerskog festivala mora i pomorske tradicije - FIUMARE 2013*.⁷ U ovoj studiji navodi se da je vidljivo „... kako je Kvarnerski festival mora i pomorske tradicije - FIUMARE 2013 događanje u skladu s postojećim trendovima na turističkom tržištu. Naime, Kvarnerski festival mora sa svojim specifičnostima i elementima nimalo ne zaostaje za manifestacijama sličnih obilježja koje se organiziraju u prethodno navedenim zemljama, tim više što se ovaj Festival bazira na autohtonoj pomorskoj baštini... Iz priloženog programa, vidljivo je kako je građanima i posjetiteljima grada Rijeke prezentiran bogat i raznovrstan sadržaj koji budi interes svakoga, od onih najmlađih, koji kroz ovakvo događanje upoznaju svoj kraj, do najstarijih koji sudjelovanjem na ovom događanju evociraju vremena u kojima je život u Rijeci bio posvećen moru i pomorstvu... Ova studija je potvrdila kako se FIUMARE uklapa u turističke razvojne planove svih razina, od nacionalne (Strategija

⁶ Kvarnerski festival mora i pomorske tradicije - FIUMARE, od 6. do 10. lipnja 2012., <https://mint.gov.hr/print.aspx?id=4960&url=print>

⁷ *Opravdanost održavanja Kvarnerskog festivala mora i pomorske tradicije - FIUMARE 2013*, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija, Opatija, 2013.

razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine), regionalne (Izmjene i dopune Glavnog plana razvoja turizma Primorsko-goranske županije) te lokalne (Akcijski plan razvoja turizma grada Rijeke: monitoring Glavnog plana razvoja turizma Primorsko-goranske županije za područje grada Rijeke).”

U okviru projekta *Mala barka*⁸ izrađena je studija *Analiza sličnih turističkih proizvoda u svijetu - manifestacije temeljene na pomorskoj baštini*⁹, kojoj je bio cilj provesti istraživanje turističkih proizvoda temeljenih na pomorskoj baštini, kako bi se na osnovi iskustava iz svijeta i regije usporedile i objedinile istražene spoznaje i predložio opći model manifestacije - pomorskog festivala ili smotri i regata tradicijskim barkama na jedra. Naime, na temeljima tradicionalnih vrijednosti i iskustva života uz more, zanata koji su povezani s gradnjom i održavanjem drvenih barki i jedara, ribolova, ishrane, zabave i sveukupnih običaja lokalnog stanovništva, moguće je stvoriti prepoznatljivi izvorni turistički proizvod. I ova je studija potvrdila da FIUMARE predstavlja manifestaciju koja uspješno objedinjava različite programske sadržaje i time u velikoj mjeri prati europske trendove. Međutim, naglašava se da se u realizaciji riječkog festivala uspješno koriste resursi koje pruža veća gradska, sveučilišna i muzejska sredina, što realno nije moguće u cijelosti realizirati u manjim turističkim mjestima na našim otocima i obali.

4. Programski pravci Kvarnerskog festivala mora i pomorske tradicije - FIUMARE

Vrlo složen program *Kvarnerskog festivala mora i pomorske tradicije - FIUMARE* ima oslonac na četiri glavna programska pravca sa sljedećim obilježjima:

Socio-kulturna obilježja

Socio-kulturna obilježja manifestacije ogledaju se u prezentaciji pomorske baštine kroz različite medije: u organizaciji tematskih izložbi, promociji knjiga pomorske tematike, organizaciji predavanja pomorske tematike i tematike kulturno-povijesnih znamenitosti Rijeke i Kvarnera, prikazivanju tematskih povijesnih filmova, organizaciji kulturno-umjetničkih programa i sl.

Edukativna obilježja

Edukativna obilježja manifestacije ogledaju se u organizaciji brojnih radionica tradicijskih pomorskih vještina i drugih radionica na temu mora i brodova, kao što su mornarska radionica, brodomaketarska radionica, radionica ribarskih vještina, nautička radionica, radionica tradicijske brodogradnje, jedrarska radionica, mornarsko veslanje, jedrenje i sl.

⁸ *Mala barka* - turistička valorizacija pomorske, ribarske i brodograditeljske baštine kroz stvaranje novih turističkih proizvoda, Operativni program IPA Slovenija - Hrvatska 2007. - 2013.

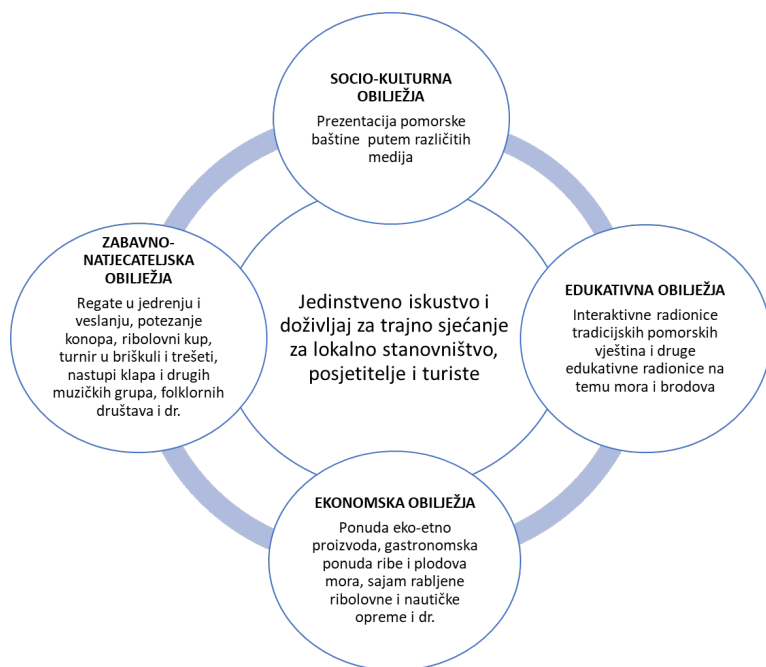
⁹ *Analiza sličnih turističkih proizvoda u svijetu - manifestacije temeljene na pomorskoj baštini*, izrađivač Pomorski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2016., autori: Robert Mohović i Jakov Karmelić

Zabavno-natjecateljska obilježja

Zabavno-natjecateljska obilježja manifestacije ogledaju se u organizaciji različitih natjecanja na moru, kao što su regate tradicijskim drvenim barkama na jedra, veslačke regate, mornarsko potezanje konopa, natjecanje u udičarenju, turniri u tradicionalnim kartaškim igrama *briškuli* i *trešeti* te nastupi klapa i vokalno-instrumentalnih sastava, folklornih društava i dr.

Ekonomska obilježja

Ekonomska obilježja manifestacije ogledaju se u gospodarskim učincima povezanim s ostvarenjem dohotka putem organizacije eko-etno sajma tradicijskih proizvoda, gastronomske ponude ribe i plodova mora, sajma rabljene ribolovne i nautičke opreme i dr. Ekonomski ciljevi ostvaruju se kroz povećanu potrošnju građana i turista, koja je rezultat novostvorene kulturno-turističke manifestacije.

Slika 2. Grafički prikaz programskih pravaca Kvarnerskog festivala mora i pomorske tradicije - FIUMARE

Ovakav program, koji je namijenjen građanima, posjetiteljima i turistima od najmlađeg uzrasta do najstarijih, moguće je realizirati samo uz zajedničku suradnju velikog broja dionika iz različitih sektora: udruga građana, malog poduzetništva, muzejskih ustanova, škola i fakulteta te jedinica lokalne uprave i samouprave.

Iz priložene slike 2 može se uočiti veliki broj organizatora, podupiratelja, programskih partnera i posebnih gostiju, koji su participirali u održavanju programa FIUMARE.¹⁰

8. Kvarnerski festival mora i pomorske tradicije **FIUMARE 2019**

Organizatori FIUMARE 2019:

- Grad Rijeka
- Primorsko-goranska županija
- TZ Grada Rijeke
- TZ Kvarnera
- Lučka uprava Rijeka
- Udruga Tradicijska jedra Kvarnera i Istre

Programski partneri:

- Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka,
- Muzej grada Rijeke,
- Prirodoslovni muzej Rijeka,
- Pomorski fakultet Sveučilišta u Rijeci,
- Pomorska škola Bakar,
- Tehnička škola Rijeka,
- Gradska knjižnica Rijeka,
- Centar za industrijsku baštinu Sveučilišta u Rijeci,
- Pro-torpedo,
- Astronomski centar Rijeka - Rijeka sport d.o.o.,
- Akademsko – astronomsko društvo Rijeka,
- Centar tehničke kulture Rijeka,
- Hrvatski savez brodomaketara,
- Botel Marina,
- ŠRD Luben,
- MO Luka,
- Klub sušačana,
- Udruga kapetana Kraljica mora,
- JK „Galeb“ Rijeka,
- Crveni križ,
- Antikvarijat „Mali neboder“,
- Općina Mošćenička Draga i Ekomuzej Mošćenička Draga,
- Članice koordinacije – „Tradicijska jedra Kvarnera i Istre“:
- Udruga „Kuća o batani – Casa della batana“ – Rovinj/Rovigno,
- JK „Brioni“ – Fažana,
- „Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga“, sekcija za tradicijske barke „Draške barki“ – Mošćenička Draga,
- Udruga „Naš Lovran – Lovrana nostra“, sekcija Lovranska lantina – Lovran,
- JK „Plav“ – Krk,
- Šd „Škarpina“ – Nerezine

Podupiratelji:

- Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, Lučka kapetanija Rijeka, Luka Rijeka d.d., Jadranski pomorski servis, Turističke zajednice s područja Kvarnera, Tržnice grada Rijeke - Rijeka plus d.o.o.

Sponzori:

- Kuća krčnog pršuta ŽUŽIĆ, Konoba i vinarija NADA Vrbnik

Posebni gosti:

- Knezovi Krčki Frankopani, Gradska straža Bakar, Bokeljska mornarica, Bakarski kapetani i gospoda, Udruga Kapetana Kraljica mora

Popratni program:
RI GASTRO
3. 6. – 9. 6. 2019. **SRDELA JE IN**

Slika 3. Pregled organizatora, programskih partnera, podupiratelja, posebnih gostiju i sponzora 8. Kvarnerskog festivala mora i pomorske tradicije - FIUMARE 2019.

¹⁰ Cjeloviti program 8. FIUMARE festivala iz 2019. godine <https://www.rijeka.hr/najavljen-8-festival-fiumare/>

Veliki broj programa različitih programskih partnera implicira i veliki broj zatvorenih i otvorenih prostora na kojima se ti programi realiziraju.

Na priloženoj slici 3 može se vidjeti mapa grada Rijeke s ucrtanim 25 lokacija na kojima se održavalo preko 60 programa u trajanju od 9 dana.

Slika 4. Mapa grada Rijeke s ucrtanim prostorima na kojima su se održavali programi 8. Kvarnerskog festivala mora i pomorske tradicije - FIUMARE 2019.

S ciljem boljeg uvida u mogućnosti realizacije svih programskih pravaca pomorskog festivala, u sljedećim potpoglavljima donose se detaljni opisi aktivnosti i sudionika, kako bi poslužili kao sustavan putokaz i moguća inspiracija u organizaciji sličnih manifestacija u drugim mjestima.

4.1. Socio-kulturna obilježja Kvarnerskog festivala mora i pomorske tradicije - FIUMARE

Svečanom otvorenju festivala FIUMARE na riječkom Korzu prethodile su svečane povorke u čast hrvatske pomorske tradicije. U povorci su sudjelovale povijesne postrojbe u svojim odorama (posebno ističemo članove Udruge Bokeljske mornarice, članove Udruge pomorskih kapetana Sjevernog Jadrana „Kraljica mora”, Gradske straže Bakar, Bakarskih kapetana i gospode), posade brodica koje su nastupale u regati sa zastavama svojih mjesta ili općina iz kojih dolaze, a učenici Pomorske škole Bakar nosili su drvena vesla, horizontalno razapeta jedra (oglavno, latinsko i sošno) te na kraju povorke drveno kormilo.

U 2015. godini povorku je predvodilo veliko veslo krčke galije *Cristo Ressussitato* na čelu s knezovima Krčkim Frankopanima. Nakon njih u povorci su slijedili Rapski samostrelčari i vesla Rapske laje te ostale posade tradicijskih barki u svojim uniformama i s veslima na ramenima.

Tijekom održavanja festivala FIUMARE predstavljeno je nekoliko knjiga s temama iz pomorske baštine.

U programu festivala FIUMARE sudjelovali su riječki antikvarijati *Mali neboder* i *Ex libris* na način da su u danima održavanja festivala u svoje izloge postavili knjige isključivo pomorske tematike, i da su te knjige prodavali po sniženim cijenama.

Posebno vrijedan i inovativan projekt u okviru festivala FIUMARE bilo je postavljanje tematskih izložbi u parternom prostoru riječke ribarnice. Ove izložbe bile su postavljene i vidljive tijekom čitave godine, tako da se može zaključiti da su, s obzirom na veliki broj građana koji svakodnevno navraćaju u ribarnicu, ovo bile najposjećenije izložbe u gradu Rijeci.

Za vrijeme održavanja festivala FIUMARE organizirane su brojne tematske izložbe u različitim izložbenim prostorima u gradu Rijeci. Veliki broj izložbi organiziran je u suradnji s riječkim muzejima. S ciljem veće vidljivosti, na riječkom Korzu bile su više dana izložene različite vrste drvenih barki (gucevi, pasare, batane) s punom opremom, a tijekom dana ojedrene. Na taj su način građani bili u prilici iz neposredne blizine vidjeti i dodirivati drvene barke, pitati njihove vlasnike za pojedine nazive dijelova barki, vrste drva upotrijebljenog u njihovoj izradi i sl. Na Korzu se nastojalo izložiti i barke koje su financirane sredstvima odobrenih EU projekata, a svake godine je proglašavana najizvornija barka, odnosno barka koja je restaurirana i opremljena na izvoran način.

Festival FIUMARE ostvario je suradnju i s *Art kinom*, koji je od Hrvatske kinoteke dobio arhivske tematske filmove o riječkoj luci. Za vrijeme održavanja festivala prikazano je nekoliko dokumentarnih filmova pod programskim naslovom *Riječka luka u filmu*.

U okviru festivala FIUMARE realizirano je i nekoliko kulturno-umjetničkih programa: kazivanje stihova o moru na botelu *Marina*, predstavljanje autorskog projekta *Priča o konobi* o dalmatinskoj konobi, uz čakavsku poeziju autora i kazivača

Mikija Bratanića u riječkoj ribarnici, a *Muzička štorija Kalafat, Papagalo i Batana*, autora Mensura Puhovca u izvođenju ansambla *Intermezzo* iz Rijeke, održana je na riječkom Korzu.

Poseban dio festivala FIUMARE činila su stručno-popularna predavanja pod programskim naslovom *Riječka pomorska baština u slici i riječi*, koja su se tijekom godina održavala u različitim prostorima: Klub Sušačana, ŠRD *Luben*, Gradska vijećnica, Izložbeno-edukacijski centar CTK Rijeka, Sveučilišna knjižnica Rijeka, Pomorski fakultet Rijeka i u Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja Rijeka.

4.2. Edukativna obilježja Kvarnerskog festivala mora i pomorske tradicije - FIUMARE

Kroz edukativne radionice prenosila se nematerijalna pomorska baština, koja je obuhvaćala znanja i vještine iz područja ribarstva, moreplovstva i tradicijske brodogradnje. Kroz višegodišnje održavanje festivala FIUMARE organizirane su sljedeće edukativne radionice:

- Mornarska radionica - u okviru ove radionice demonstrirala se izrada mornarskih čvorova i upletki, izrada brka od konopa koji se postavljao na pramac barki, način vezivanja barki te se pokazivala izrada konopa na tradicijski ručni način.
- Brodomaketarska radionica - u okviru ove radionice pokazivala se izrada maketa brodova i barki, izrada makete brodova od papira, 3D modeliranje i 3D printanje modela tradicijskih barki.
- Radionica ribarskih vještina - u okviru ove radionice pokazivani su ribarski alati, način vezivanja udica, način pripreme mamaca za ribe, način pripreme parangala, šivanje i popravak rasparanih mreža upotrebom konca i mornarske igle, soljenje ribe i slično.
- Nautička radionica - u okviru ove radionice demonstrirala se upotreba nautičkih instrumenata (sestanta, kompasa i smjerne ploče), rad na pomorskoj karti (ucrtavanje položaja broda na moru upotrebom nautičkih trokuta i šestara) i korištenje nautičkih publikacija.
- Radionica tradicijske brodogradnje - na drvenoj barci demonstrirano je šuperenje, načini održavanja barke, pokazivani su brodograditeljski alati, izrađivana su vesla, jarboli, kormilo... Istovremeno se provodila leksička radionica na način da se posjetitelje pitalo da imenuju pojedine dijelove barke.
- Jedrarska radionica - u okviru ove radionice objašnjavao se način krojenja jedara, vrste materijala za izradu jedara, šivanje jedara, kao i neophodan alat.
- Edukativno jedrenje za djecu i roditelje na tradicijskim drvenim ojedrenim barkama - u okviru ove aktivnosti, roditelji s djecom ukrcavali su se na barke i potom je za njih organizirano jedrenje u akvatoriju riječke putničke luke.

- Mornarsko veslanje - u okviru ove aktivnosti demonstrirano je više načina mornarskog veslanja i pritom objašnjavani nazivi dijelova vesala, njihova izrada od pojedinih vrsta drva i održavanje. Građanima je omogućeno da neposredno veslaju u drvenim barkama u akvatoriju riječke putničke luke.
- Spašavanje na moru - pokazna vježba spašavanja na moru, u kojoj su sudjelovali djelatnici Lučke kapetanije Rijeka i studenti Pomorskog fakulteta, s ciljem obučavanja koordinirane akcije spašavanja na moru u kojoj sudjeluje više brodica. Nastavno na ovu vježbu, Crveni križ organizirao je preventivnu radionicu naziva *Nauči kodeks sigurnosti na vodi*.

Tijekom festivala organizirano je stručno vođenje po ribarnici, s ciljem edukacije o vrstama riba, sezonama lova i lovostaja te najboljim načinima pripremanja pojedinih riba za konzumaciju.

Tema ribarstva, odnosno poznavanja riba, provodila se i u okviru natjecateljskog udičarenja (ribolovni kup) u organizaciji MO Luka i ŠRD Luben. Nakon što bi udičarenje iz usidrenih brodica završilo, natjecatelji su predavali svoj ulov, a potom je žiri pred publikom mjerio veličinu ribe i brojio i vagao ulovljenu ribu. Ovom prilikom objašnjavalo se koje su vrste ulovljenih riba, na koji mamac su ulovljene, koje vrste su jestive te na koji je način pojedine ribe najbolje pripremiti za konzumaciju.

Prirodoslovni muzej Rijeka u okviru svojih aktivnosti organizirao je brojne tematske izložbe, predavanja, kao i edukativne radionice u muzeju i na otvorenom, na ušću Rječine i u riječkoj luci.

Astronomski centar Rijeka i Akademsko astronomsko društvo Rijeka organizirali su brojne edukacijske programe (interaktivne prezentacije u planetariju, *stallarium* - pokaznu radionicu orijentacije na noćnom nebu, promatranje noćnog neba uz prijenosne teleskope u Astronomskom centru Rijeka i na Gatu Karoline Riječke i prikazivanje snimljenih astrofotografija nebeskih tijela...).

Gradska knjižnica Rijeka organizirala je brojne atraktivne radionice posebno osmišljene za festival FIUMARE, koje su bile namijenjene predškolicima, djeci i odraslima.

Djelatnice Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka održavale su interaktivne radionice s djecom naziva *Riba ribi grize rep*, *Ribolov u antici*, *Signalne pomorske zastavice* i *Preko mora i oceana*.

S ciljem da građani slobodno razgledaju muzejske ustanove, njihov stalni postav i prigodne izložbe, organizirani su programi pod nazivom *Dani otvorenih vrata* Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka, Muzeja grada Rijeke i Prirodoslovnog muzeja Rijeka. Također su organizirani *Dani otvorenih vrata* Pomorskog fakulteta u Rijeci s ciljem razgleda fakulteta, kabineta, simulatora plovidbe i strojarnice te brojnih izložbi o povijesti riječkog pomorstva i pomorske akademije. Pomorska škola Bakar otvorila je svoja vrata budućim učenicima i njihovim roditeljima s ciljem da posjete školu i upoznaju se s mogućnostima školovanja pomorskih nautičara i tehničara za brodstrojarstvo.

Programi *Dani otvorenih paluba* organizirani su radi slobodnog razgleda brodova u luci, tijekom kojega su građani mogli razgledati školski brod *Vila Velebita* u vlasništvu Pomorske škole iz Bakra, školski brod *Kraljica mora*, brod *Marina*, posebno zapovjednički most koji je zadržao svoj prvobitni povijesni izgled, lošinjski loger *Nerezinac*, u čijem se potpalublju nalazi postav interpretacijskog centra pomorske baštine otoka Lošinja, i tartanu *Pula*. Razgled ophodnog broda Obalne straže Republike Hrvatske OB-04 *Hrvatska Kostajnica* bio je moguć 2017. godine. Posjet goleti *Oloferne* bio je organiziran 2019. godine, kada je taj povijesni brod posjetio Rijeku tijekom održavanja festivala FIUMARE, a koji je predstavljao mrežu od 74 talijanska pomorska muzeja udružena pod zajedničkim nazivom *Museo Navigante*, s ciljem promicanja prekograničnog partnerstva između muzeja za očuvanje i unaprjeđenje jadranske pomorske kulturne baštine, a osobito njezinih povijesnih brodova.

Građanima je omogućeno da sudjeluju u panoramskoj plovidbi na brodovima u akvatoriju putničke luke (brodovima *Otac Roko* i *Paša*), a posebno u konvoju motornih jedrenjaka flote ID RIVA TOURS i *Katarina Line*, koji je prethodio uprizorenju povijesnog događaja pod nazivom *Karolina spašava Rijeku*. U svečanom konvoju brodova i brodice koji su u sumrak dana, jedan iza drugoga, uplovljavali iz pravca vrha lukobrana u akvatorij putničke luke, pod nazivom *Rijeka s mora*, pored navedenih motornih jedrenjaka sudjelovale su i brodice koje pružaju javni servis u luci (brodice Lučke kapetanije, peljarski čamac, čamac Pomorske policije, pomoćne brodice za privez brodova, tegljači i dr.).

U organizaciji udruge *Pro Torpedo* i *Kluba Sušačana*, a kasnije *Centra za industrijsku baštinu*, organizirana je *Potruga za blagom na Mrtvom kanalu*, u okviru koje su učenici riječkih osnovnih škola na inovativan i natjecateljski način upoznawali kulturno-povijesne znamenitosti uz obale Mrtvog kanala. Radionici je prethodila zavičajna nastava na kojoj su studenti Pomorskog fakulteta u Rijeci govorili o tipologiji drvenih barki, upoznawali učenike s osnovama mornarskih vještina i pokazivali izradu čvorova od konopa. Ova edukativna radionica imala je i natjecateljski karakter, jer se mjerilo vrijeme potrebno za obilazak svih točaka u prostoru i pismene odgovore na postavljena pismena pitanja.

Umirovljeni bivši zapovjednici trgovačkih brodova iz Udruge kapetana Sjevernog Jadrana *Kraljica mora* posjećivali su učenike Osnovne škole *Gelsi* i *San Nicolò* te pričali o životu pomoraca na brodovima, vrstama brodova i teretima koje prevoze. Na simulatoru jedrenja prikazivani su principi jedrenja na moru.

4.3. Zabavno-natjecateljska obilježja Kvarnerskog festivala mora i pomorske tradicije - FIUMARE

Najatraktivniji dio festivala FIUMARE predstavljala je natjecateljska regata tradicijskim barkama na jedra, koja se održavala u akvatoriju riječke putničke obale. U regatama su sudjelovale barke tipa guc, pasara, batana, leut i gajeta, ojedrene

oglavnim, latinskim, sošnim i strmim jedrima. Vlasnici barki dolazili su iz Opatije, Lovrana, Ike, Ičića, Mošćeničke Drage, Fažane, Pule, Rovinja, Nerezina, Malinske, Bakra, Kraljevice, Crikvenice i Selca. Upravo je prisustvo barki sa šireg područja Kvarnera i Istre dokazalo regionalni karakter manifestacije. Jedne godine na regati je sudjelovala i gajeta *Kurnatarica* udruge *Latinsko idro* iz Murtera.

U okviru festivala FIUMARE nekoliko se godina održavala natjecateljska regata na jezerima Bajer i Lepenica u Gorskom kotaru. Na taj način FIUMARE je dao doprinos povezivanju zelenog i plavog dijela Primorsko-goranske županije.

U večernjem programu pod nazivom *Bal jedara i svjetala* u akvatoriju riječke putničke luke održavala se smotra tradicijskih barki na jedra. Revijalno se jedrilo barkama osvijetljenima reflektorima s kopna, uz pratnju klasične glazbe s razglasa.

Posebna atrakcija festivala, koja je imala najveći odaziv publike u putničkoj luci, bila je uprizorenje povijesnog događaja iz 1813. godine pod nazivom *Karolina spašava Rijeku*. S velikog jedrenjaka odjekivala je paljba, a s obale su uniformirani pripadnici *Bakarske straže* ispaljivali plotune. Neravnomerna bitka trajala je sve dok veslači u drvenoj barci nisu prevezli hrabru Karolinu Belinić na jedrenjak, koja je nakon pregovora s engleskim admiralom uspjela dogovoriti obustavu napada na Rijeku. Taj uspjeh obilježen je vatrometom i glasnim taktovima *Ode radosti*.¹¹

Natjecateljski karakter festivala FIUMARE ogledao se u organizaciji ribolovnog kupa, takmičenja u udičarenju i proglašenja pobjednika za ukupno najveći težinski ulov, najveći broj ulovljenih riba, kao i za pojedinačno najveću ulovljenu ribu.

Regata u veslanju, u kojoj su sudjelovali studenti Pomorskog fakulteta u Rijeci i učenici Pomorske škole Bakar u muškoj i ženskoj konkurenciji, također je predstavljala natjecateljski dio festivala FIUMARE.

Turnir u *briskuli i trešeti* predstavljao je natjecanje u kartaškim igrama koje se tradicionalno igraju u primorskim i otočnim mjestima na cijelom području Kvarnera.

Cilj *Potrage za blagom*, koja se provodila uz obale Mrtvog kanala, bio je educirati mlađi uzrast o kulturno-povijesnim spomenicima ovoga dijela Rijeke, a pismene odgovore trebalo je dostaviti u najkraćem vremenskom roku.

Mornarsko potezanje konopa, kroz otvoreni turnir ekipa podjednake težine (uz javno vaganje) predstavljalo je zabavno i natjecateljsko druženje sudionika u regatama, kao i građana iz publike. Nagrada pobjedničkoj ekipi u potezanju konopa bila je krčki pršut, što je bio dovoljno snažan motiv za sudjelovanje u ovom natjecanju.

Tijekom održavanja festivala FIUMARE, u zabavnom dijelu programa nastupale su brojne klappe i vokalne-instrumentalni sastavi, ansamblji limene glazbe te folklorne skupine.

¹¹ <https://www.mojarijeka.hr/kako-je-karolina-rijecka-spasila-grad-uprizorena-povijesna-bitka-iz-1813-godine/>

4.4. Ekonomska obilježja Kvarnerskog festivala mora i pomorske tradicije - FIUMARE

U okviru eko-etno sajma, izlagači iz Rijeke, s Kvarnera i iz Gorskog kotara predstavljali su autohtone proizvode (sireve, pršute, maslinovo ulje, vino, slastice, tjestenine, pekarske proizvode - baškote, sušeno voće, orašaste plodove, sezonsko voće i povrće, mariniranu, soljenu i sušenu ribu i dr.) i ručno izrađene suvenire (od keramike, platna, vune, konopa i dr.). Izlagači su najčešće bili odjeveni u narodne nošnje kraja iz kojega su došli na festivalski sajam.

Ovom aktivnošću promovirale su se kvarnerske subregije kroz autohtone proizvode i materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu.

U okviru programa *Mala burza nautike* bilo je omogućeno razgledavanje, razmjena iskustava i kupnja rabljene ribolovne i nautičke opreme.

Posebne gastronomske aktivnosti organizirane su pod nazivima: *FIUMARE riblji gastro show*, *Rijeka gastro*, *Srdela je IN*, *Tjedan trešanja*, *Gastro Cooking Show* - *Gourmet priče Opatijske rivijere i Rijeke*, *Ribarska večer za dušu i tijelo*.

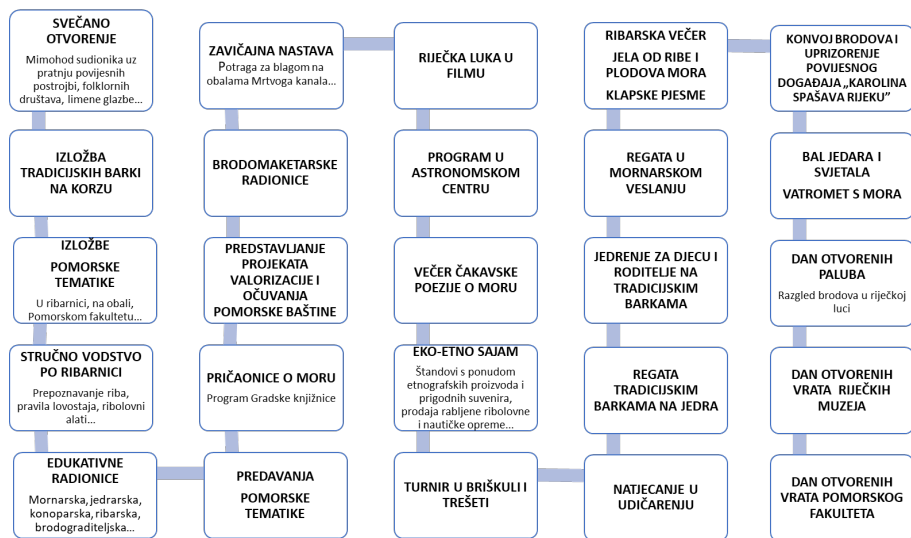
Organizirani su susreti proizvođača vina, maslinovog ulja, ribljih prerađevina, gljiva, voća i povrća s područja Kvarnera s predstavnicima restorana koji nose oznaku *Kvarner Food* i *Kvarner Gourmet*.

4.5. Model programskog sadržaja Kvarnerskog festivala mora i pomorske tradicije - FIUMARE

Na priloženoj slici 4 prikazan je model programskog sadržaja *Kvarnerskog festivala mora i pomorske tradicije - FIUMARE*. Prikazuje se programski slijed održavanja različitih programskih aktivnosti: od svečanog otvorenja, održavanja brojnih radionica i izložbi, sportsko-natjecateljskih sadržaja do eko-etno sajma raznovrsnih proizvoda.

Ovakav model organizacije, koji slijedi svjetska iskustva sličnih tematskih festivala, može postati uzor za organizaciju sličnih festivala diljem Jadrana, uz preporuku da svako mjesto zadrži i razvija svoje prepoznatljive osobitosti te sinergijski koristi vlastite resursne osnove različitih sudionika manifestacije i raznovrsnih lokacija za njezino održavanje.

Ovakvim načinom organizacije, manifestacija naglašava autohtone vrijednosti svakog mjesta, valorizira različite oblike tradicijske baštine i promovira koncept kulturnog turizma temeljen na pomorskoj baštini.

Slika 5. Model organizacije programskog sadržaja Kvarnerskog festivala mora i pomorske tradicije - FIUMARE

5. Poteškoće i izazovi u organizaciji pomorskog festivala

Kvarnerski festival mora i pomorske tradicije - FIUMARE temeljio je svoj programski sadržaj na korištenju resursne osnove koju pruža veća gradska sredina (od udruga civilnog društva, malog poduzetništva, kulturnih i muzejskih ustanova, fakulteta i škola, jedinica regionalne i lokalne uprave i samouprave te istaknutih pojedinaca koji baštine pomorsku baštinu), koji se realizirao na velikom broju različitih lokacija (Klub Sušačana, ŠRD *Luben*, Gradska vijećnica, Izložbeno-edukacijski centar CTK Rijeka, Sveučilišna knjižnica Rijeka, Pomorski fakultet Rijeka, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Mrtvi kanal, ušće Rječine, ribarnica, Korzo, riva, lukobran, akvatorij putničke luke i dr.).

Tako složenu manifestaciju, koja se istovremeno održava na velikom broju lokacija i s velikim brojem sudionika, i koja traje više dana, iznimno je teško organizirati i realizirati.

Da bi se kreirao programski sadržaj potrebna je višemjesečna priprema, usklađivanje kalendara s brojnim dionicima i izvođačima, osiguranje svih neophodnih dozvola za održavanje programa na javnim površinama i na moru (od Grada, Policijske uprave, Lučke uprave i Lučke kapetanije). Neophodno je osigurati financijska sredstva za plaćanja marketinškog oglašavanja u medijima, izradu banera i drugog propagandnog materijala, sredstava za organizaciju izložbi na otvorenom, štandova, smještaj i hranu za sudionike s prebivalištem izvan Rijeke, transport, parking,

troškove nagrada za sudjelovanje na regati, zakup i postavljanje bine sa zvučnicima, izvođače zabavnih sadržaja, plaćanje autorskih prava, redare i dr. U konačnici, obim festivalskog sadržaja i posebno broj izvođača u zabavnom dijelu programa, određuje visina osiguranih financijskih sredstva.

U financiranju festivalskog programa oslonac treba biti na viševrsnim izvorima financiranja: na osiguranju sredstava samih sudionika (ustanova i udruga), prijavi i osiguranju sredstava putem javnih natječaja za programe u kulturi na županijskoj i gradskoj razini te turističkih zajednica, na osiguranju sredstava u okviru prijavljenih i odobrenih projekata na razini EU, kao i dodatno traženje sponzora. Sve programe i prijave treba napraviti u prethodnoj godini, u pravilu prije nego su definirani budžeti pojedinih pravnih osoba od kojih se traži sufinanciranje/financijska pomoć ili sponzorstvo. U ovakvom slučaju financiranja iz više izvora, pojavljuje se i problem dokazivanja da se ne radi o dvostrukom financiranju, što je ponekad vrlo teško, jer sredstva iz pojedinih izvora nisu dostatna za pokrivanje troškova čak ni pojedinog dijela manifestacije.

Iako grad pruža veću resursnu osnovu brojnih sudionika i mjesta održavanja programa, praksa je pokazala da je izuzetno teško motivirati i okupiti različite sudionike te unaprijed osigurati velika financijska sredstva. Grad obiluje i drugim kulturno-zabavnim sadržajima koji se održavaju u isto vrijeme te je za niz programa teško osigurati veliki odaziv publike.

Zato organizacija pomorskog festivala u manjim mjestima, s manjim brojem sudionika i lokacijama na kojima se održavaju programi te s kraćim razdobljem održavanja načelno može biti i lakša, jer predstavlja jednu od glavnih godišnjih javnih manifestacija s kojom se lokalno stanovništvo identificira, jačajući svoj identitet i osjećaj pripadnosti, a događa se tijekom ljeta, kada u mjestu boravi veliki broj turista. Istovremeno, lokalna općinska i turistička zajednica u svojim godišnjim planovima mogu planirati financiranje festivala, u čijoj realizaciji sudjeluju lokalna komunalna društva, čime se olakšava realizacija programa. Međutim, realizacija festivalskog programa u manjim turističkim mjestima tijekom ljeta, posebno u špici sezone, može predstavljati veliki izazov s obzirom na to da je većina izvođača u radnom odnosu u turističkom sektoru i da ne može istovremeno sudjelovati u programima. Dodatnu poteškoću organizatorima manifestacije u ljetnim mjesecima predstavlja osiguravanje smještaja za sudionike koji dolaze iz drugih, udaljenijih mjesta.

6. Zaključak

Kvarnerski festival mora i pomorske tradicije - FIUMARE ostvario je svoje osnovne ciljeve prezentacije i promocije pomorske, ribarske i brodograđevne baštine čitavog Kvarnera i šire.

Uvažavajući činjenicu da je u gradu Rijeci preostalo jako malo drvenih barki, i da okosnica manifestacije ne može biti velika regata tradicijskih barki na jedra, kako se to uspješno organizira u drugim primorskim i otočnim mjestima, organizatori

manifestacije iskoristili su drugu resursnu osnovu. Raznovrsnim programom, koji je imao socio-kulturna, edukativna, zabavno-natjecateljska i ekonomska obilježja, sinergijski su povezane brojne udruge civilnog društva, malo poduzetništvo, kulturne i muzejske ustanove, fakulteti i škole te jedinice regionalne i lokalne uprave i samouprave.

Bogat mozaični program manifestacije održavao se na više desetaka gradskih lokacija, od akvatorija riječke luke, privezanih brodova, rive, Korza, prostora udruga civilnog društva, knjižnica, muzejskih ustanova i fakulteta do planetarija, i na taj način pomorski festival se približio većem broju sudionika i posjetitelja.

Dugogodišnjim djelovanjem festival FIUMARE utjecao je na podizanje svijesti o važnosti zaštite i očuvanja pomorske tradicije. Na temeljima priče o iskustvu života uz more, zanata koji su povezani s gradnjom i održavanjem drvenih barki i njihovih jedara, tradicijskog ribolova, ishrane, zabave i sveukupnim običajima lokalnog stanovništva, stvorena je prepoznatljiva manifestacija koja je inovirala i nadogradila izvornu turističku ponudu Rijeke i Kvarnera.

Prenoseći pomorsku nematerijalnu baštinu od najstarijih do najmlađih, festival FIUMARE pružao je neponovljiv osjećaj identiteta i poštovanja prema kreativnosti primorskog čovjeka i njegovoj kulturi življenja s morem i uz more.

Koncept festivala FIUMARE bio je ogledni primjer dobre prakse za organizaciju sličnih manifestacija diljem naše obale i otoka. Programski sadržaj može se nadopunjavati i mijenjati sukladno resursima s kojima raspolaže svaka lokalna sredina, s preporukom da svako mjesto zadrži i razvija svoje prepoznatljive osobitosti.

Literatura

Mohović, R., Karmelić, J.: *Analiza sličnih turističkih proizvoda u svijetu - manifestacije temeljene na pomorskoj baštini*, izrađivač Pomorski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2016.

Karmelić, J., Mohović, R.: *Od manifestacije Oživimo Mrtvi kanal 2011. godine do Kvarnerskog festivala mora i pomorske baštine - FIUMARE 2022. godine*, rukopis predan za objavu u Zborniku 9. Međunarodne konferencije o industrijskoj baštini, Rijeka, 2023.

Opravdanost održavanja Kvarnerskog festivala mora i pomorske tradicije - FIUMARE 2013, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija, Opatija, 2013.

Prebeg, K., Dunato, N.: *140 godina jedriličarskog kluba Plav na Krku (1876. - 2016.)*, Krk, 2016.

Internetski izvori

36. Nerezinska regata tradicijskih barki na jedra 15. 9. 2012., <https://kigo.hr/12781/>

BURTIŽ - LATINSKO IDRO, kalendar događanja 2025., <https://burtiz.otokprvic.info/BkalendarH.htm>

Otvorena manifestacija *Oživimo Mrtvi kanal*, <https://www.mojarijeka.hr/ozivimo-mrtvi-kanal/>

Kvarnerski festival mora i pomorske tradicije - FIUMARE, od 6. do 10. lipnja 2012., <https://mint.gov.hr/print.aspx?id=4960&url=print>

<https://www.mojarijeka.hr/kako-je-karolina-rijecka-spasila-grad-uprizorena-povijesna-bitka-iz-1813-godine/>

Cjeloviti program 8. FIUMARE festivala iz 2019. godine <https://www.rijeka.hr/najavljen-8-festival-fiumare/>